

Nr. 28
(1242)

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2017 m. liepos 28 d. *

Pakruojiečių viešnagės

Artėjant Lietuvos Valstybės (kariaus Mindaugo karūnavimo) dienai Pakruojo rajono tremtiniai aplankė Prezidentūroje įsikūrusį Valstybės pažinimo centrą.

Tai pirmas Lietuvoje modernus edukacinis muziejus išsamiai pristatantis, kaip veikia valstybė ir kaip demokratinės valstybės kūrime ir valdyme dalyvauja svarbiausias jos elementas – pilietis.

Papildę savo teorines žinijas, jas giliame Prezidentūros rūmuose. Pabuvome visuose apartamentuose. Prezidentūros Baltojoje salėje, prie Laisvės paminklo kopijos, ekskursijos vadovė leido nusifotografuoti. Žavėjomės prezidentų iš įvairių valstybių gautomis dovanomis, žvilgtelėjome į Prezidentės Dalios Grybauskaitės darbo kabinetą, laukiamają salę su visų Lietuvos Respublikos prezidentų portretais. Diskutavome prie šiuolaikinio lietuvių dailininko Šarūno Saukos paveikslo.

Ne mažesnį išpūdį paliko ir viešnagė Valakampiuose įsikūrusiuose „Tremtinų namuose“. Pakruojo filiale nemažai vienių tremtinii. Norėjome pasidomėti, kokios gyvenimo sąlygos, ar bédai ištikus galėtume čia apsigyventi. Be to, šiuose senelių namuose jau 18 metų gyvena mūsų žemietė Aniceta Skabickienė.

Aniceta Skabickienė gimė 1914 metų gegužės 10 dieną Panevėžio apskrityje Ramygalos valsčiuje Aukštadvario kaime ūkininkų šeimoje. Baigusi Ramygalos pradinę mokyklą ir Ramygalos progimnazijos keturių klasės, 1929 metais istojo į Švenčiausios Širdies Kongresijos Mergaičių mokytoju seminariją Kaune. 1934 metų rugpjūčio 1 dieną buvo paskirta dirbtinių mokytoja Biržų apskrities Klausučių pradinėje mokykloje, nuo 1936 metų – Marijampolės apskrities Sasnavos pradinėje mokykloje, 1939–1942 metais – Marijampolės Petro Armino pradinėje mokykloje. 1940 metais dalyvavo istoriniame Lietuvos mokytojų suvažiavime, su visais mokytojais sugedojo Lietuvos himnā.

Vyras atsargos karininkas Petras Skabickas – 1941 metų birželio sukilimo dalyvis, su Pakruojo šauliais ginkluoti vijo bėgančius rusus. 1945 metų sausio 12 dieną, dirbdamas Pakruojo malūne buhalteriu, buvo areštuotas ir įkalintas Šiaulių kalėjime. Karinis tribunolas jį nuteisė 10 metų sunkaus režimo lageryje ir 5 metams tremties. Kalėjo Komijoje Uchtos ir Karlage Balchasho lageriuose.

Du Anicetos broliai partizanavo, tėviškė buvo išdraskyta, motina su vyriausiu broliu ištremti. Aniceta su septynių mėnesių dukrele ir penkerių metukų sūnumi slapstėsi pas gimines, kaitaliojo gyvenamają vietą.

1946 metais į saugumo rankas pa-

teko brolis partizanas Kazys. Jį nuteisė 10 metų sunkaus režimo lageryje ir 10 metų tremties. Kalėjo Archangelsko ir Karagandos lageriuose. 1950 metais žuvo jaunėlis brolis partizanas Stasys. Jo atminimas įamžintas Ramygaloje paminklinėje granito plokštėje.

1950 metais Anicetai Skabickienei pavyko įsidarbinti Pakruojo ambulatorijoje, vėliau Pakruojo ligoninėje medicinos statistike. Priėmė į darbą gydytojas Svilas, pats ką tik grįžęs iš Soliškamsko lagerių.

Vyras Petras Skabickas į Lietuvą grįžo 1956 metų kovą. 1976 metais žuvo autoavarijoje.

Nelaimės nesiliovė. 1966 metais mirė 27 metų sūnus Algimantas, 1995 metais – 51-erių duktė – įžymi meno-tyrininkė ir dailės kritikė Gražina Kliaugienė. Amžinybėn išėjo ir broliai bei seserys. Tačiau nelengvas gyvenimas, daugybė netekčių neatėmė iš šios moters pavydėtino inteligentiskumo ir šviesaus gyvenimo prasmės suvokimo.

Kai mus įvedė į „Tremtinų namų“ salę, Anicetas nebuvo. Manėme, atveš invalido vežimelyje. Tačiau atsivėrė durys ir pro jas ižengė tik lazdele pasiremdama mūsų Aniceta. Veidas švytėte švėtėjo kažkokia nepaprasta šviesa. Jei nebūtume žinoję, niekaip nebūtume patikėj, kad šiai moteriai 2017 metų gegužės 10 dieną sukako 103 metai. Salėje sėdėjo tiesiog labai graži pagyvenusi moteris. Pabendravę įsitikinome, kad ji nepraradusi ir atminties šviesos.

Visų Pakruojo tremtinii vardu noriu padėkoti „Tremtinų namų“ vadovams už šiltą mūsų sutikimą ir priėmimą, išsamų supažindinimą su gyvenimo šiuose namuose sąlygomis, įstatymais, norint į juos patekti. Globos namų gyventojai mums dainavo, grojo, skaitė eiles. Išleidžiant kiekvienam iš mūsų įteikė po diskelį „Leiskit į Tėvynę“ – tremties ir laisvės kovotojų dainos“. Būtinės bibliotekėlei padovanojo dvitomi leidinį „Gyvensime tėvų žemėje“. Visi, kaip tada, tremtyje, dalijomės Pakruojyje iškeptą duona, tremtinės Stasės Bartkevičienės ir jos dukters Almos suslėgtu sūriu.

Valstybės dienos išvakarėse liepos 5 dieną, pakruojiečių pakviesta, pas mus apsilankė profesorė Ona Voverienė. Pilnulėje Pakruojo restauruotos sinagogos salėje buvo švenčiama Valstybės diena. Profesorė pristatė knygą apie prezidentę „Dalia Grybauskaitė – tautos prezidentė“. Jos ugninga, įtaigi kalba apie Lietuvos prezidentę buvo labai šiltai sutikta. Nuoširdžiai dėkojame mielai profesorei, kad nepabūgo tolimos kelionės ir nudžiugino mus savo dalyvavimui.

Koncertavo „Sidabrinės šarmos“ moterų ansamblis, vadovaujamas M. Zubos. Renginį užbaigėme Valstybės himnu. Dar porą valandų su profesore

Ona Voverienė malonai pabendravome LPKTS Pakruojo filialo būstinėje.

Liepos 6-ąją Pakruojo savivaldybės ir kultūros centro iniciatyva 21 valandą su visa Lietuva giedojome himną. Įvairūs renginiai nuvilkijo per visą rajoną miestelių ir kaimų aikštėse bei Pelešinių piliakalnyje. Originaliausiai

šventė žiemeliečiai – išsiruošė į kelionę dviračiais. Sukorė 35 kilometrus, aplankydami Vileišius, Geručius ir Latvijoje esantį Svitino dvarą. Grįžę iš kelionės, ir jie skubėjo prie Vienybės ažuolo giedoti „Tautiškos giesmės“.

Zita VEŽIENĖ,
LPKTS Pakruojo filialo pirmininkė

RUGPJŪČIO 5 D. | **ŠEŠTADIENĮ** | **ARIOGALOJE DUBYSOS SLĒNYJE**

TRADICINIS
Lietuvos tremtinų, politinių kalinių ir
Laisvės kovų dalyvių saskrydis

SU LIETUVA ŠIRDY

PROGRAMA

Rugpjūčio 4 d.
Jaunimo diena
Nuo 17.00 val.
paskaita „Partizanų būtis: gyvensena, judėjimas, būtinės reikmės“.
Bendravimas su buvusiais tremtiniais, politiniais kaliniais, Laisvės kovų dalyviais.
Partizaninius kino teatrus.

Rugpjūčio 5 d.
Susitikimų diena
10.00 val. šventinė eisena į Dubysos slėnį.
11.00 val. šv. Mišios.
12.00 val. saskrydžio atidarymas.
12.30 val. jungtinio tremtinų choro koncertas.
13.30 val. svečių sveikinimai.
14.00 val. Šventinė popietė. Raseinių rajono savivaldybės
vaišina koše. Dainuoja ir gres Liudas Mikalauskas,
ansamblis „Ainiai“, solistai Sandra Lebrikaitė,
Osvaldas Petraška, Rytis Janilionis, ilgametis
„Armonikos“ ansamblio vadovas Stasys
Liupkevičius.
17.00 val. šventės uždarymas.

Partizanų stovykloje:
13 val. pokalbiai apie partizanų gyvenimą: lauko
stovyklos, žeminės, bunkerius.
14 val. pokalbiai apie partizanų politinius siekius:
partizanų deklaracijos.
15 val. pokalbiai apie istorinę rekonstrukciją. Kas tai?

Diskusijų palapinėje:
LGRTC paroda, Kreipinės sovietų lageriuose ir tremtyje".
12.30 val. LK viršilė Ernestas Kuckailio knygos „Tylus žingsniai
per samaną“ pristatymas.
13.30 val. dr. Laurynas Kasčiūnas ir Zygmanto Pavilonio
paskaita „Išsūkiai nacionaliniams saugumui“.
14.15 val. dr. Arvydo Anušausko knygos „Išdavystė. Markulio
dienoraštiai“ pristatymas.
15.15 val. filmo „Emilia iš Laisvės alėjos“ peržiura.
Dalyvauja filmo režisierius Donatas Ulvydas.

RÉMÉJAI

Kviečiame dalyvauti Nacionalinio kraujo centro kraujo donorystės akcijoje ir aplankytí Misija Sibiras dalyvius

Vietinės rinktinės karys Antanas Česynas

Antanas Česynas gimė 1926 metų rugsėjo 18 dieną Alytaus apskrityje, Miroslavo valsčiuje, Pošnios kaime, neturtingų ūkininkų Antano ir Mortos (Pocevičiūtės) Česynų šeimoje. Tėvai turėjo 4 ha žemės. Šeimoje augo 4 vaikai: Antanas, Birutė, Onutė ir Vitas. Kadangi buvo sunku pragyventi iš žemės ūkio, tėvas žemę pardavė ir užsiėmė amatu – dirbo staliumi, nes ir senelis buvo stalius. Tėvas statė medinius namus, gamino langus, spintas ir kitus gaminius. Antanas mokėsi Pošnios pradinėje mokykloje, kurioje baigė 4 skyrius. Mokytoju dirbo Kirlys.

Toliau pasakojimą apie savo nueitą ilgą gyvenimo kelią tėsė buvės „plechavičiukas“ Antanas Česynas:

„1933 metų pavasarį, būdamas 7 metų amžiaus, pradėjau ganyti gyvulius Sapatiškių kaime pas ūkininką Buškevičių. Ganiau karves, o vėliau arklius. Vėliau padėdavau tėvui, jam statant medinius pastatus. Mama namuose šeimininkavo, o vasaromis pas ūkininkus dirbo padienius darbus.

Po sovietų okupacijos, 1940 metų rudenį mano tėvas dirbo Alytuje – prie kareivinių statė medinius namus. Ten dirbo daug žmonių, bet ir iš mūsų kraštoto dirbo stalai Juozas Buikus (iš Varanausko kaimo) ir Pranas Pocevičius (iš Pošnios kaimo).

Kai prasidėjo Vokietijos–Sovietų sąjungos karas, dirbau Dambavaragio kaime, prie Žuvinto palių, pas tėvo broli. Mačiau, kaip Simno miestelį vokiečių léktuvai bombardavo, nes ten buvo didelė rusų kareivių įgula. Kai užėjovokiečiai, mano tėvas statė Balkūnų kaime pas Valūnų tvartą. Šeimininkas buvo pasigamintas naminės degtinės pavaišinti darbininkus. Vokiečiai surado, norėjo virus sušaudyti. Mano tėvą areštavo, buvo kartu su žydaus uždarytas, bet vėliau paleido. Karo metais mano visa jaunystė prabėgo dirbant ūkio darbus.

1944 metais po Vasario 16-osios kaime vyrai pradėjo kalbėti, kad kuriasi Lietuvos kariuomenė, kurios vadai generolas Povilas Plechavičius – labai garsus ir žinomas. Prieškario Lietuvos laikais kareiviai buvo labai gerbiami. Merginos net nežiūrėdavo į tokius, kurie nebuko kariuomenėje tarnavę. Aš irgilabai norėjau tapti kareiviu. Įkariuomenę stojau išsidėjos. Negalvojau, kad nusaus ar žūsiu. Tėvai neprieštaravo.

Iš mano kaimo ir aplinkinių kaimų apie 10 jaunuolių išėjome į kariuomenę. Mus užregistruavo Alytuje, lietuvių komendantūroje, kuri buvo įsikūrusi Vilniaus gatvėje. Tai įvyko kovo mėn. pradžioje, dar buvo sniego. Po registracijos patikrino sveikatą. Mane ir daugelį kitų vyrių traukiniu iš Alytaus išvežė į Marijampolę, įkurdino kareivinėse. Aš buvau kartu su Juozu Bukiumi. Marijampolėje praleidome apie dvi savaites. Uniformą dar nedavė, bet pratybos vyko: rikiuotės užsiėmimai, žygiamimas. Maitino karišku daviniu. Vėliau išvežė į Kalvariją, apgyvendino kareivinėse. Žygiuodavome visada su daina. Aprengė vokiškomis uniformomis, bet vėliavėlės buvo lietuviškos.

Priesaiką davėme organizuotai – vienos kuopos kariai (Kalvarijoje buvo vi-

sas batalionas). Ginklus išdavė Čekoslovakijos gamybos, mokė kaip su jais elgtis. Pratybos vyko ir čia. Gegužės mėn. viduryje kareivines apsupo vokiečių tanketės. Viena kuopa buvo pratybose laukuose, bet vadas ir juos parvedė į kareivines. Per lietuvius vadus mums buvo pasakyta, kad generolo Plechavičiaus armija likviduojama, o kariai įjungiami į Vokietijos kariuomenę, kur atliksime paskirtas užduotis. Kas atsisakys – bus sušaudyti, nes davėme priesaiką.

Po kelių dienų traukiniu išvežė į Lenkiją, į stovyklą Poznanę. Vyko pratybos, maitino gerai. Vadovavo vokiečių puskarininkai. Kareivinės tvarkingos, bet buvo tiek daug blakių, kad neįmanoma miegoti. Poznanę pradėjo bombarduoti amerikiečių lėktuvai. Iš Poznanės išvežė Berlyno link, bet traukinys važiavo tik naktimis, nes šviesiu parosmetu amerikiečių naikintuvai atakuoavo. Berlyne teko statyti didelį bunkerį. I žemę apie 10 metrų gylio, sienos apie metro storio išlietas, lubų perdanaga irgi apie metrą storio. Ir dar iš šonų bei viršaus apie metrą storio guma ar bitumu užpilda. Po to žemėmis užpilita. Prie šio bunkerio statybos dirbome apie du mėnesius, vėliau – prie aerodromo statybos ir priežiūros darbų.

Kai prie Berlyno priartėjo Rytų frontas, mus vežė (su persėdimais, ir pėstiems teko eiti) į Prancūziją. Karas ėjo į pabaigą. Mes penkiese nuo vokiečių pabėgome prie Melės miestelio (Vokietijoje, bet netoli Prancūzijos sienos). Nakvojome pas ūkininką kluone. Ūkininkas davė Baltos medžiagos, puskarininkis ant šautuvo prirešo tą „vėliavą“ ir nujėjome pasiduoti. Amerikiečių kareiviai atėmė šautuvą, trenkė į akmenį, sulaužė ji. Klausė, ką reiškia antisuvias. Sakėme, kad „Litauen“. Vienas baltaodis amerikietis karys žinojo Lietuvą.

Melės miestelyje nuvarė belaisvius į didelį mūrinį pastatą, gal anksčiau kaičiumas buvęs, nes langučiai maži. Ten belaisvių buvo daugybė įvairių tautybių. Visi stovėjome per naktį, nes nebuvo nei kur atsisiesti, nei pritūpti. Priėjus – nors kirvį kabint. Kitą rytą išleido, sustatė po 10 žmonių. Davė Baltos duonos kepaliuką dviem žmonėms ir dešros po didoką gabala. Vėliau vienas susodino į vagonus ir vežė Marseilio link. Ten buvo didelė belaisvių stovykla, gal kaip pusė Alytaus miesto. Buvo šilta, jokių pastatų nebuvo. Teritorija suskirstyta „gardais“. Gyvenome apvaliose palapinėse po 10 žmonių, o „garde“ apie 200. Aplink stovyklą – bokštelių, kuriuose ginkluoti amerikiečių kareiviai. Toje stovykloje apie pusę metų praleidau.

Tik atvykus į Marselį, belaisviams reikėjo nusirengti patikrinimui. Dauguma vokiečių turėjo tatuiruotes ant rankų – juos iškart atskyré. Tokius labai skriaudė amerikiečių kareiviai. Juos mušdavo, tyčiodavosi, versdavo šliaužti ant krūtinės, o veidu (nosimi) ridenti akmenį kaip kamuoli. Mūsų „garde“ buvo ir rusų bei ukrainiečių.

Po pusmečio atvyko rusų kariuonai, pasipuošė naujomis uniformomis, antpečiai blizgantys. Pasakojo, kad mums viskas bus dovanota (kaltė, kad

Lietuvos vietinės rinktinės kariai Juozas Dobilas (1925–2013) ir Antanas Česynas (gimės 1926 metais). Alytus, 2007-ųjų gegužė

tarnavome vokiečiams), važiuosime pas tévus į téviškes, pas merginas. Amerikiečiai lietuvių nevertė grįžti į Sovietų sąjungą. Sakė, elkitės kaip norite. Tačiau buvusius SSSR piliečius – rusus, gudus, ukrainiečius – grąžino per prievertą. Prismenu, vienas ukrainietis pasikorė, nes nenorėjo grįžti.

Mes, lietuviai, neturėjome nuomones. Suviliojo pažadai, kad galėsime grįžti į tévynę. Dauguma nusprendėme grįžti, stovykloje lietuvių pasiliko nedaug, tarp jų ir Juozas Buikus (vėliau jis gyveno Anglijoje). Grąžinti į Sovietų sąjungą pririnko apie 15 vagonų (viename vagonė apie 100 belaisvių). Važiavome atviruose vagonuose, kojas nuleidę. Kol buvome amerikiečių zonoje, tai valgėme amerikiečių karišką sausą davinį (sausainiai, mėsos konservai, šokoladas). Kai tik įvažiavome į rusų okupaciję zoną – vagonų duris uždarė, langelius užraizgė spygliuotomis vielomis.

Važiavome per Belgiją, Vokietiją, Lenkiją. Rusų sargybiniai labai saugojo, kad vežamieji nepabėgtų. Maistas buvo blogas: vanduo, duona, šiek tiek žuvies. Gamtinius reikalus atlirkavome per padarytas skyles vagonų grindyse, nes durys buvo užrakintos. Kariškus drabužius atėmė, o išdavė senus darbinius ar kalinių šimtasiūles.

Kai privažiavome Kauną, apsidžiaugėme, kad jau téviškė. Tik trumpam sustojo, vėliau – į Vilnių, Minską. Mediniai plakukais tikrindavo vagonus, ar nebandome bėgti. Stotyse vis sustodavo, visi apiplyšę buvome, užpuolė utėlės. Vežė apie 3 savaites, kol pasiekėme lagerį Įrkutsko srityje. Už 6-7 kilometrų buvo Baikalo ežeras. Lageryje mums pasakė, kad esame tévynės išdavikai. Dideliu tardymu nebuvo. Mane apklausė 2 kartus per vertėją, mušti negavau. Visus suskirstė į būrius, dirbome miško darbuose. Mano būrys krovė lentas į šabelius. Lentos buvo snieguotos, aplėdėjė, sunkios. Maistas labai blogas – prasmirdusi silkė ir toks laka, vadinamas sriuba. Tame lageryje praleidau apie 1,5 metų.

1947 metų pavasarį į lagerį atvyko verbuotojas iš Estijos – ūkvedys iš tarybinio ūkio, kuris buvo netoli Talino. Iš mūsų būrio penkiese sutikome važiuoti: 2 lietuvių, estas, latvis ir rusas. Išdavė pažymas, kad galime laisvai ju-

dėti SSSR teritorijoje. Pasū neišdavė.

Tame tarybiname ūkyje dirbome žemės ūkio darbus. Ariau žemę su jaučiais, ganiau karves antjūros kranto. Ten dirbau apie vienus metus, jokio atlyginimo nemokėjo. Maistas buvo prastas, bet ūkvedžio arklys koja nusilaužė. Jo mėsasantinėje užsūdėme ir pasigerindavome maistą arkliena. Mes buvome pušiai laisvi, bet panelės nerūpėjo, nes galvoje tik mintis apie valgį buvo.

1948 metų vasarą grįžau į téviškę. Susitikau su partizanais, kvietė prie jų prisijungti. Bet aš taip buvau suvarges, kad mažai ką galėjau jiems padėti. Netrukus žuvi jų vadas „Negras“.

Dirbau su tévu prie statybų, vėliau kolūkio lentpjūvėje. 1954 metų liepos 18 dieną susituokiai su Leokadija Puniskyte, gimusia 1931 metais. Susilaikėme trijų sūnų: Valdo, Jono ir Daliaus. Nuo 1976 metų apsigyvenome Alytuje, iki pensijos dirbau Alytaus medvilnės kombinate.

Nesigailiu, kad tarnavau generolo Povilo Plechavičiaus armijoje. Pas vokiečius ir rusus neturėjome jokios laimės, buvome tik išnaudojami vergai. Mačiau daug valstybinių santvarkų pasikeitimų, patyriaus daug vargų. Linkiu jaunajai kartai turėti tikslą gyvenime ir jo siekti, nepatirti tokius blogus permainus, kokias man teko patirti.“

Nuo 1999 metų gegužės 14 dienos Antanas Česynas – Lietuvos vietinės rinktinės karių sąjungos Alytaus apskrities skyriaus narys.

LGGRTC Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija 2000 metų lapkričio 22 dienos nutarimu eiliniam Antanui Česynui pripažino kario savanorio teisinį statusą.

Už nuopelnus kuriant ir stiprinant Lietuvos Respublikos krašto apsaugą 2002 metų sausio 16 dieną Lietuvos Respublikos Prezidento dekreto Nr. 1653 Antanas Česynas apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu.

2007 metų gegužės 5 dieną Lietuvos Vietinės Rinktinės karių sąjungos vadovo įsakymu už ginkluoto pasipriešinimo kovą ir už nuopelnus atkuriant ir išvirtinant nepriklausomą valstybę Antanas Česynas apdovanotas Lietuvos vietinės rinktinės garbės kryžiumi.

Gintaras LUČINSKAS

Įvykiai, komentarai

Propagandos žabangos

Jau nieko nebestebina, kad Kremliaus propagandos nuodai mus pasiekia lyg tyčia per valstybines šventes ar kitomis svarbiomis progomis. Tačiau stebina mūsų žmonių naivumas ir nesusi-gaudymas. O kai kada – ir kvailas užsispyrimas (žino, kad neteisus, bet negi „perlipsi per save“?). Pasekmės būna liūdnos... Pamenate, kaip buvo rodomas filmukas apie siaubingą skalūninių dujų gamybos žalą gamtai – iš čiaupo bėgo degantį vanduo, nes Jame buvo pilna dujų. Vėliau paaškėjo, kad filmukas susuktas Kremliaus užsaky-mu, bet amerikiečiai iš Lietuvos buvo iš-guiti. O ten, kur nepriimam amerikiečių, rusai nekviečiami įsibrauna. Arba – super ultra patriotinis žvegesys, kad norima išparduoti Lietuvos žemelę: kalba eina apie referendumą dėl leidimo užsieniečiams įsigytį Lietuvoje žemės ūkio paskirties žemės. Referendumo esmė buvo ne siekis uždrausti laisvą prekybą žemės ūkio paskirties žeme, bet sukursti Lietuvą su galiojančiais Europos Sąjungos įstatymais, kurių laikytis Lietuva įspareigojo stodama į ES. Jokia ES valstybė narė nedraudžia tokios prekybos. Laimė, tuokart referendumas neišdegė, tačiau neigiamu pasiekimiu neišvengta (buvo iškreipta žemės ūkio paskirties žemės rinka – visiškai nuvertinta žemės kaina, o tai reiškė, kad žemė norintys parduoti žmonės buvo aplėsti). Ir visur buvo aptikta rusiškos įtakos, nes tik Rusijai naudingos buvo tokų iniciatyvų pasekmės.

Kalbėjome apie ekonominius dalykus, tačiau yra ir su ekonomika tiesiogiai nesusijusių sričių, tačiau Rusijos propagandai labai svarbių. Viena iš tokų yra mūsų tautos istorija. Beje, jei kam kiltų klausimas, kodėl žodži „tau-ta“ rašau mažaja raide, tai atsakysis trumpai drūtai – kadangi esu Lietuvos patriotas, tai gerbui ir lietuvių kalbą, ir jos gramatiką: žodis „tauta“ yra bendrinis daiktavardis, na, o bendriniai daiktavardžiai rašomi mažaja raide.

Grįžkime prie rusiškos propagandos, besitaikančios į mūsų tautos istoriją. Neseniai šventėme Valstybės (Lietuvos) karaliaus Mindaugo karūnavi-

mo) dieną. Sugiedoje Tautišką giesmę su draugu leidomės nuo Kernavės piliaukalnio. Draugas ir sakys: „O girdėjai, tas Mindaugas buvo tikras niekšas, brolžudys ir svetimautojas...“ Netekau žado! Nesitikėjau, tiesą sakant. Bet paskui parūpo, iš kur jis tai ištraukė (na, suprantu, juki istorijos žinome, kad Mindaugas, siekdamas suvienyti Lietuvą, priemonių nesirinko, bet kad taip būtų vadinas...?). Draugas nieko aiškuas neatsakė, numykdamas, kad lyg ir skaitė kažkur, lyg ir girdėjo iš kažko...

Nieko tokio, netrukus radau panasius „pastebėjimus“ skeleidžiančiu žmonių ir daugiau, galiausiai paaiškėjo ir „žinių šaltinis“. Štai ką radau vieno draugo puslapyje socialiniame tinkle „Facebook“, kuriame jis rašo: „Kritiniams pamastymui po liepos 6 dienos... Suprantu, kad skambės revoliucionieriskai... Vytenis, Gediminas, Algirdas, Kęstutis... ne vienas nesikrikštijo ir karūnos ant galvos nesidėjo, bet savo pasiekimais buvo, mano manymu, aukščiau Mindaugo, kuris iškart po savo karūnacijos užrašė Livonijos ordinui daļi Žemaitijos, Nadruvą, pusę Dainavos (Jotvos) ir dar porą Jotvos valsčių (Veisiejus ir Paveisininkus). Ši donacija 1255 metais buvo dar papildyta keiliais Sélos valsčiais, o 1259 metais – likusia Žemaitijos dalimi ir dar kai kuriaiš Jotvos valsčiais. O sąlygose po mirties, nesant tiesioginių palikuonių, kryžiuočiams užrašyta visa Lietuva! Teisių į Žemaitiją ir LDK žemes kryžiuočių ordiną buvo priverstas atsakyti tik 1422 metais (Torunės taika), tai yra 12 metų po Žalgirio mūšio. Lemiamu prūsams metu (Mindaugas) paliko juos vienus kovoje su kryžiuočiais (prūsams tepadėjo atiduoti žemaičiai), po ko jie buvo visiškai palaužti... Įvykdyma visa virtinė žudynių, siekiant karūnos išlaikymo ... neatlaikiusios karaliaus teroro į Kijevą Rusią pasitraukė ir tos šalies karines struktūras sustiprino apie 200 LDK šeimų! Pagrobė draugo karvedžio žmoną, atvykusią į savo sesers laidotuves... Taigi, „gerbiamo“ karaliaus „nuopelnus“ srébėme apie 170 metų! Dabar aukštiname! Man labai patinka

liepos 6 dieną sugiedoti tautišką giesmę, apsi Jungti su tautiečiais, bet mokyti iš istorijos bei kelti privalome vertybiskai teisingus valdovų pavyzdžius ...“

Še tau, boba, devintinės! O juk taip paraše ne koks nors girtuoklis, stribų palikuonis, bet... karys savanoris! Džiugu, kad jam atsirado oponentas, paaiškinęs, jog „kažin ką būtų valdė tavo išvardytu knygaiščiai, jei Mindaugo pastangomis nebūtu sukurta Lietuvos valstybė: suvienyto žemės, sukurtas centralizuotas valdymas ir gautas kaip suverenaus tarptautinių santykų subjekto (valstybės kaip tokios) pripažinimas iš Vakarų. Faktas, kad už tai reikėjo mokėti ir Mindaugas sumokėjo, bet kaina adekvati buvusiai situacijai (egzistencijos grėsmė prieš ordiną). Patinka tai ar ne, tuo metu turėjom labai mažai laiko „prisivysti vakarus“ ir suvokti save kaip politinį vienetą. Nežengiamos ąžuolų girios ir pagonybė galbūt romantiška, bet čia pat užkoduotas milžiniškas civilizacinis atsilikimas, kad ir nuo tos pačios kaimynės Lenkijos karalystės (pavyzdžiu gali būti ir tas pats lietuviškas rašttas, kurį ir taip labai vėlavom sukurti), o kartu geopolitinė izoliacija. Čia rašai, kad Prūsija buvo nukariauta, suprask, todėl, kad lietuvių nepadėjo... O gal ji buvo visų pirma nukariauta, nes neatdirido pas juos savo laiku „Mindaugo“ ir nespėjo su kalavijo ir diplomatijos pritaikymuapti valstybe ir de jure atsirasti Europos žemėlapyje? Pagal Žemaitijos atidavimą ordinui – Vytautą irgi būtų galima kaltinti išdavyste. Labiausiai Mindaugą linkėčiau vertinti ne pagal jo veiklą, o tos veiklos pasekmes, kurios, esu įsitikinęs, yra neįkainuojamos Lietuvai. Nesiplečiant pažiūrék, kad ir ši LT valstybę dergiantį psl., jų nuomonė Karaliaus Mindaugo klausimu sutampa su tavaja...“

Toliau komentaro autorius pateikė labai jau skambiai „Lietuviu“ pavadinto puslapio nuorodą, kurią atsivertus akis bado tyčiojimas iš Mindaugo, Prezidentės Dalios Grybauskaitės, prof. Vytauto Landsbergio, Lietuvos kariuomenės ir sajungininkų amerikiečių. Tai va iš kur, pasirodo, „kritinio mąstymo“

sémësi karys savanoris! Kaip manote, kaip į kritiką reagavo šis karaliaus Mindaugo „oponentas“? Ogi štai kaip (kalba netaisyta): „Gerbiamieji, nesusirkit paranoja! Taip mąstant, kiekvieną miniti, neatitinkančią šiai dienai nubrėžtos istorikų linijos, galima priskirti prie Kremliaus balso ir propagandos. Taip tiesiog atmetama galimybė diskusijai ir atradimui esmingos pozicijos... Mūsų istorijos institutas, drįstu teigti, yra šiai dienai tiek silpnas, kad nuo kaimynų lenkų atsiliekam itin stipriai. Apskritai, be iškelto keletos valstybės minetių datų bei istoriko prof. Bumblausko pasisakymų per ekspedicijas, istorikų balso beveik nerasi. Kažkas nerealaus buvo keliolika metų atgal Bumblausko ir Gudavičiaus laidos. Mano tikslas nėra perrašyti istorinį vadovėli ar perkelti jį į FB, bet ne itin pozityvūs faktai (švelniai tariant) apie Mindaugą žinomi itin mažai kam. O tokie pasakymai, kad „tokie laikai buvo“ ir t.t. skamba labiau nei keistai – kokias laikais išdavystės, brolžudynės buvo pateisiamos? Tokiu atveju atsiras, ir pilna, tokiai, kurie teisina Stalino kruvinajį terorą – „nūnū, tokie laikai buvo!“ Tai kam bijoti diskutuoti apie savo klaidas?“

Ką galima atsakyti į tokius tautiečio „kritinius pamastymus“? Jei žmogus nesupranta, kad jis pučia Kremliaus dūdą, jam reikia pasakyti. Ir tai ne paranoja matyti Kremliaus propagandą platinančius naudingus idiotus. Juk žmogus nesupranta, kad viskam yra laikas ir vieta. Jis nesupranta, kad pagal jo „ne itin pozityvūs faktai“ parašytos tokios propagandinės kilpos kaip „Partizanų teroro aukų atminimo knyga“, nesuvokia, jog šitas Mindaugo – brolžudžio paveikslas kišamas ne atsitiktinai per Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dieną! Gal kaip karys jis ir labai narsus bei tvirtas, bet su tokiomis pažiūromis, švelniai tariant, Tėvynės neapginsi. Nes mūsų praside-dar toli gražu iki pirmojo šūvio, o mūsų narsus karys savanoris jau krito nuo propagandinės rusų kulkos.

Lošėjai iš mūsų likimo

Liepos mėnesį mūsų valstybės vadovė Dalia Grybauskaitė Varšuvoje susitiko Lenkijoje viešėjusi JAV prezidentu Donaldu Trumpu, atvykusiu ne tik „i Lenkiją“, bet buvusiu ir Trijų jūrų iniciatyvos viršunių susitikimo svečiu. Trijų jūrų iniciatyva yra Lenkijos ir Kroatijos 2016 metų rugpjūtį inicijuotas 12 valstybių tarp Adrijos, Baltijos ir Juodosios jūrų susivienijimas, į kurį įsitraukė Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija, Čekija, Slovakija, Vengrija, Slovénija, Kroatija, Austrija, Bulgarija ir Rumunija. Trijų jūrų iniciatyvos šalių svarbiausias siekis – didinti ir stiprinti tarpusavio susiekimą transporto bei energetikos srityse, ypač daug dėmesio skiriant jungtimis Šiaurės-Pietų kryptimis ir dujoms.

Susitikusi su D. Trumpu mūsų šalies Prezidentė bandė atkreipti Jungtinį Valstijų vadovo dėmesį į statomų

Astravo atominės elektrinės ir dujotiekio „Nord Stream 2“ keliamą grėsmę, pavadiindama šias statybas prieš Europą nukreiptais nekonvenciniais Rusijos ginklais. Iki šiol šios dvi Rusijos organizuojamos grėsmės nebuvu sugretintos – Lenkija nuolat pabrėžė Baltijos jūros dugnu tiesiamo dujotiekio „Nord Stream 2“ keliamą grėsmę Lenkijai ir Ukrainai, o Lietuva kalba apie Vilniaus pašonėje statomo Astravo AE pavojų. Ar išgirdo D. Trumpas šią žinią? Nežinia, tačiau jis Europai atnešė kitą žinią – europiečiai gali dujas į JAV. Jungtinės Valstijos, vertindamos Trijų jūrų iniciatyvą, turi labai aiškių ekonominių interesų – eksportuoti JAV išgautas dujas per suskystintų gamtinių dujų terminalus Vidurio ir Rytų Europoje.

Tai būtų smūgis Rusijai, siekiančiai pasodinti Europą „ant adatos“ – juk

nutiesus „Nord Stream 2“, Europa net 80 procentų dujų gautų tik iš „Gazprom“ (kai tai reiškia, lietuviams aiškinanti nereikia.) Amerikiečiai sužlugdytų šiuos užmojus ir leistų realizuoti Trijų jūrų iniciatyvas, todėl galima neabejoti, kad Rusija padarys viską, jog amerikiečiai į Europą su savo dujomis neatplauktų. Lietuvoje rusaineseniai tąjaupadarė: amerikiečių bendrovė „Chevron“, ketinusi atlikti skalūninių dujų žvalgybą Lietuvoje, buvo išvyta „Gazprom“ remiamu „protestuotoju“. Šiandien tie protestuotojai, nusėdė žaliųjų valstiečių padaliniu, savo rankose laiko valstybės vairą. Kažin, ar paguodžia pastaruju dienų skandalinių socialdemokratų Basčio, Skardžiaus antivalstybinės veiklos dirbtant Rusijos interesams demaskavimai – juk jų tikslus pasiekti padėjوبent žalieji „ekologijos mylėtojai“, važinėjan-

tys monstrais su 6 litrų varikliais.

Taigi, pasižiūrėjus iš šalies, išryškėja tokis vaizdas: JAV siūlo europiečiams pirkti dujas iš Amerikos, Rusija stengiasi visais įmanomais būdais užkirsti tam kelią – juk tai sugriaudytos planus užnerti energetinę kilpą Europos Sąjungai, kas reikštų šuniui ant uodegos įdėtą triūsą griaunant Vakarų pasaulį: tai ir nelegalių migrantų antplūdis, ir karai Sirijoje bei Ukrainoje, ir propagandos infrastruktūra. Tai reikštų mirtį svaiguliams apie „rusų pasaulio“ įsigalejimą Senajame žemyne ir, visai tikėtina, Rusijos imperijos subyrgėjimą įkeletą autonominių daronių ar net teritorijų perėjimą kitoms valstybėms (teigiama, kad Kinija manevruose naudoja karinę techniką, nudažytą maskuojamają spalva, atitinkančią Sibiro kraštovaizdžio spalvyną).

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Vitolis

Tęsinys.

Pradžia Nr. 27 (1241)

Vitolis apskabino Kęstutį ir mane, pasakė, kad nebijo tame, juk susitiksi me, pusbroliui palinkėjo pasveikti, per davė linkėjimus klasei ir paspaudė ranką. Taip pat rankas paspaudė moterims, sėdintiems ant jo lovos. Priėjo prie manos – ji stovėjo prieš duris. Vitolis pakinko, apkabino motiną kryžiumi per nugarą, o ji – jo kaklą, ir padėjusi smakrą ant jo peties stiepėsi stiepėsi žvelgdamas į langą ir pro ji tollyn, dar toliau, į pačią pradžią, o iš giliai, iš pačių giliausiu gelmiu, jau veržesi susikaupęs skausmas, nuvilnijo krūtine, vis kopė, stiprejančia banga, per pečius, telkési akyse, veržė jas, ieškodamas išeities, pagaliau prisirpo, praplyšo ir išsiliejo skruostais.

– Vitoluk, sūneli, saugok... – pasakė tik jam, bučiavo jo skruostus, lūpas, akis.

Jis irgi verké, kükčiojo... Mes visi ašarojome, Algimantas nusisuko į sieną.

– Pošli (einam), – riktelėjo enkavdistas.

Plačia pirštinėta plaštaka paėmė Vitolį už alkūnės, dešine ranka Vitolis užsidėjo pilką triušinę kepurę, nuo stalo paėmė drobinį maišelį. Karininkas pats atidare duris, auką vis laikydamas už alkūnės. Paskui paleido alkūnę, atidare prie bučio duris, ranka stumtelėjo Vitolį į nugarą. Paskui išeidamas kareivis linktelėjo po stakta.

Kai aš išbégau į prieangį, visi trys jau ėjo grandine: priekyje karininkas, už jo paauglys, o toliau kareivis su „bardanka“, pakabinta ant peties. Ėjo kareivinių link. Aš atsidariau lauko duris ir jų laikydamas nuo viršutinės laiptelių pakopos mačiau, kaip jie perėjo į kitą gatvę pusę, po to pasuko į gatvę kairėje ir dingo už medžių ir pastatų. Pries dingdamas Vitolis iš toli man mostelėjo ranka – baltu sparnu. Mano angelas sargas iš vaikystės.

Štai ką tą dieną popieriaus lape paraše čekistas:

„Aktas.

Sis aktas surašytas apie tai, kad 1946 metų kovo 20 dieną aš, NKGB Ukmergės apygardos skyriaus darbuotojas vyr. leitenantas Goriajevas, dalyvaujant to pat skyriaus darbuotojui Kobinui, atlikau Vitovto Augustino, gyvenančio Ukmergės m., Liepų alėjos g. Nr.17, bute kratą. Kratos metu surasti ir paimiti dokumentai ir daiktai:

1. Didžiosios Kovos apygardos štabo 1946.II.16. įsakymas: „Atsakymas į LTSR Vidaus reikalų liaudies komisaro D.Bartašiūno įsakymą“ – 2 egz.

2. Laikraštis „I kovą“ Nr.122 1946.II.16., išleistas Didžiosios Kovos apygardos, išspausdintas rašomaja mašinėle – 2 egz.

3. Raportai ir pranešimai „B“ junginio vadui – 4 vnt.

4. Kreipimaisi į rusų kareivius ir karininkus, keli egz., pasirašyti Didžiosios Kovos apyg. štabo, parašyti ranka rusų kalba.

5. Šešios antisovietinio turinio dainos.

6. Topografiniai žemėlapiai – 8 vnt.

7. Koviniai šoviniai 6,35 kalibro – 3 vnt.

8. Du naminiai antspaudai ir pagalvėlė antspaudams.

9. Ivairių dažų – 4 dėžutės.

Skundų ir pretenzių kratai nepareikšta.

Kratą atliko (2 parašai).

Sutinku – Augustinas.

1946 metų kovo 20 dienos ryta Ukmergės apskrities NKGB skyrius suėmė septynis Ukmergės berniukų gimnazijos mokinius:

Bronių Malinauską, Kazio, gimusį 1927 metais Veliaudiškių kaime, Kurkilių valsčiuje, Ukmergės apskrityje, gyvenusį Ukmergėje, Giedraičių g. 10;

Vitolį Augustiną, Adomo, gimusį 1929 metais Kaune, gyvenusį Ukmergėje, Liepų alėjoje 17;

Prana Šuminską, Stasio, gimusį 1928 metais Laičių kaime, Deltuvos valsčiuje, Ukmergės apskrityje, gyvenusį Ukmergėje, Vaižganto g. 10;

Joną Černiauską, Jurgio, gimusį 1929 metais Ukmergėje, gyvenusį Ukmergėje, Gedimino g. 59;

Vasilijų Guigą, Liudo, gimusį 1928 metais Ukmergėje, gyvenusį Ukmergėje, Kareivinių g. 28;

Bronių Šimkevičių, Karolio, gimusį 1927 metais Juodausiu kaime, Pabaisko valsčiuje, Ukmergės apskrityje, gyvenusį Ukmergėje, Gružų g. 20a;

Adomą Grigucevičių, Simono, gimusį 1927 metais Ukmergėje, gyvenusį Ukmergėje, Kranto g. 28.

Po dvių dienų suėmė Donatą Šlapokauską, Stasio, gimusį 1928 metais Neveronių kaime, Gelvonų valsčiuje, Ukmergės apskrityje, gyvenusį Ukmergėje, Vytauto g. 47.

Visi jie priklausė tik ką Ukmergės berniukų gimnazijoje įkurtai pogrindinei antisovietinei pasipriešinimo organizacijai „Ukmergės partizanų štabas“.

Freda

Vitolis gimė 1929 metų rugpjūčio 29 dieną Kaune, Aukštojoje Fredoje, Lietuvos karo aviacijos karininko Adomo Augustino ir jo žmonos Aldonos Gražytės-Augustinienės šeimoje. Šeima gyveno dviaukščiame daugiabučiame raudonų plytų fligelyje, skirtame karo aviacijos karininkų šeimoms. Namas stovėjo gražiame gamtos kampe lyje greta Botanikos sodo ir medžiai apaugsiu senojo Nemuno vagos šlaitu. Vitolukas buvo ramus, bet smalsus vaikas, todėl mintis neretai jį pasigaudavo ir nusitempdavo. Kai gimiai aš, mama panoro jį įpareigoti, todėl pasakė, kad dabar jis būsiu mažojo broliuko angelu sargu. Vitolukui atvėpo lūpa, jis mamai atsakės, kad angelas sargas būna su sparnais, o jis sparnu neturės, – mat prie jo lovytės kabėjo angelas sargas su dideliais sparnais, jis vedė berniuką siauru tilteliu per tarpeklių. Tačiau mama pasakė, kad Vitoluko širdelė su sparneliais, ir jis patikėjo.

Mama mane suvyniodavo, užkimšdavo čiulptuku, paguldydavo į vežimelį ir į išstumdavo į sodelį greta namo. Sodelyje buvo žvyro takeliai, jais Vitolukas turėjo mane vežioti, liūliuoti. Tačiau Vitoluko galvoje kaip mat prisirpdavo nauja mintis. Jis palikdavo mane vežimelyje ant takelio, o pats pasileisdavo tekinas į Botanikos sodą pro vartelius ir tollyn takeliu prie tvenkinio su tilte liu per jį. Pievelėje prie tvenkinio pri-

siskindavo pienių lapelių, tada dundėdamas užbėgdavo ant tiltelio, pienių lapelius mesdavo į vandenį, o pro atramos plyšį žiūrėdavo, kaip jo draugė baltoji gulbė vaišinasi, tada vėl bėgdavo žvyruotu takeliu dar toliau, ten, kur stovėjo stiklinis namas su dideliu kaminu, lyg koks garvežys iš pasakos. Vitolukas pro duris išbėgdavo į stiklinį namą ir dumdavo į jo patį galą. Visoje stiklinio namo patalpoje buvo šilta, augo ivairiausiu medžių ir krūmų, viduryje stovėjo baseinėlis su vandeniu, jo paviršiu dengė dideli lotoso lapai, vandens lelijos, bet jam tai nerūpėjo. Jis nubėgdavo ir staiga sustodavo lyg užburtas ir žiūrėdavo į stebuklingą mimo za. Ji jam vis kažką sakydavo, tik jis tos paslapties niekaip negalėjo išgirsti. Jis liesdavo jos pravertas burneles, paliestos jos užsičiaupdavo, jam kažką sakydamos, bet jis negirdėdavo, liesdavo dar kitą, dar – jos visos čiaupdavosi, bet jis jų noru neišgirdavo. Tada Vitolukas apsisukdavo ir bėgdavo atgal į sodelį prie namų pareigos vedamas, tačiau sodelyje manęs jau nebebūdavo, aš visam namui apie save pranešęs, atėju si os mamos būdavau parvezamas namo. Vitolukas, jausdamas kaltę, sustodavo tarpduryje, krutindamas lūpas kaip mimoza... Motina žiūrėdavo į jo pastangas, o kartą pasakė:

– Tavo sparneliai tave skraidins, Vitoluk!

O stiklinio namo prižiūrėtojas motinai pasakydavo, kad jos berniukas vėl pas mimoza lankėsis, jiedu kalbėjisi...

Penktasisių jo gyvenimo metais gime antras broliukas, Kęstutis. Vitolis ūgtelėjo, jam pabodo vis tylinti mimoza, miškingų panemunės šlaitų žibutės. Jis žvelgė į kitą pusę ir patraukė ten. Už Suvalkų plento stovėjo kareivinės, jų aikštėje užsiiminėjo kareiviai, žygiuodami dainas dainavo. Vitolis susidraugavo su kareiviais. Vakarais, kai kareivinėse rodydavo kiną, jis sėdėdavo kareivui ant kelių ir žiūrėdavo Čapliną arba Diką ir Dofą ir kvatojo kartu su kareiviais, o parejės namo pasakodavo matytus juokus ir pamėgdžiodavo Čapliną arba Tarzanu pašūkaudavo.

Už to paties Suvalkų plento dar buvo ir dideli mūriniai vartai, pro kurius galėjai į dar įdomesni, ūžiantį ir gaudžiantį pasaulį patekti. Tame pasaulyje buvo garažai, Jame kareiviai mašinas ir motociklus tvarkė, jais po kiemą važinėjo, taisė, vandens čiurkšlémis plovė, čia buvo galima daug įdomybų pamatyti. Kartą Vitolis namo parbėgęs pasakojo apie naujus motociklus su trimis ratais ir prie kabomis, kuriuos kareiviai išbando garažo kieme, sakė, kad tie motociklai žali ir gražesni už senuosius raudonus indénus – taip vadindavome raudonai dažytus „Indian“ motociklus. Ir dar sakės, kad ir tie žali – „amerikoniški“, o vadinasi „charlejdovidson“.

Aviacijos dirbtuvėse gamindavo ir remontojavo lėktuvus, išstumė į pievą prie dirbtuvii, bandydamas variklius: kareivis su kombinezonu ir juoda pilote paimdavo ranka už propelerio galos ir stipria jėga jį pasukdavo: „Kontakt!“ Frrr-frrr-frrrr – kabinoje sėdintis laukės išjungdavo variklį. Vitolis su bro-

Vitolis su tėveliu

liukais stovėdavo ant žolės nuošaliau. Užvestų variklių garsas, nuo kriokimo iki spiegimo, kėlė pasigérėjimo šūksnius, o propelerių sukeltas vėjas pargriaudavo ant žolės. Vitolis man rėkdavo į ausi, ar aš žinās, kodėl kareiviai su pilotėmis? Aš purčiau galvą ir šaukiau iš visų jėgų: „Ne-e-e!“ Tada jis aiškindavo, kad kepures nupučias propelerių vėjas.

Vitolis ilgai prastovėdavo už kareivinių, lauko pakraštyje, stebėdamas, kaip geltonas traktorius „kaltilpilaras“ medžius ir krūmus rovė, tada jis pirmą kartą matė traktorių su viškraisai kaip tanko. Kareivis, vairavęs tą traktorių, jam sakės, kad visas tas didžiulis laukas už kareivinių greitai pavirsiąs nauju aerodromu. Netrukus tame lauke buvo išrikiuoti balti kaip balandžiai naikintuvai „Devotinai“, jis negalėjęs tuo jų baltumu atsigrožeti, vedė ten ir mus jų pasižiūrėti.

Tačiau labiausiai vilijanti vieta buvo aerodromas, nutolęs nuo namų. Jeigu norėdavai ten nueiti, turėdavai apie tai mamai pasakyti, jos leidimą gauti. Mama sumuštinį ir šaltos giros iš rūsio atnešusi į popierinį maišelį išėdavo, žinojo, kad ten jis užtrucks. Vaikai, sugulė aerodromo pievos pakraštyje, žiūrėdavo, kaip kyla ir leidžiasi lėktuvai, ką jie ore išdirbinėja – ginčydamosi, šūkaujavo, spėliojo ir svajojo. Vitolis vien iš garso galėjo pasakyti, koks ten lėktuvas padėbesiais skrenda – ANBO, „Glosteris“ ar „Devotinas“. Kartais pasitaikydavo proga matyti, kaip kapitonas Rimas visokias figūras ore su savo lėktuvu raito, vaikai spėliodavo, kaip ta figūra vadinas.

Aviacijos karininkų ramovėje vaiskams būdavo rengiamos šv. Kalėdų ir šv. Velykų šventės su žaidimais, kaukių baliais, dovanų dalijimais, vaišėmis. Kartą Vitolis mums, savo broliukams, pasakė paslapčių: esą Kalėdų senelis ir Velykų bobutė netikri, tai vis tas pats akinuotas dėdė viršila Čepulis, kurio parduotuvėje su varpeliu prie durų mes nusipirkdavome didelių ar mažesnių šokoladinių bombų, spalvotuose sidabriniuose pipereliuose išvyniotų, o tose bombose dar koks žaisliukas būdavo įdėtas.

(Bus daugiau)
Jaunius AUGUSTINAS

Praskleidus ištakų atodangas

Vilniuje Pylimo gatvėje buvusio „Lietuva“ kino teatro teritorijoje į pradėdamo statyti Modernaus meno centro (MMC) pamatus buvo įkasta simbolinė laiko kapsulė, skelbianti šio objekto statybų pradžią. Nauja kultūrinė erdvė vilniečius ir sostinė svečius 3658 kvadratinėmis metrų ploto patalpose pasitiks 2018 metų rudenį. Kaip įprasta, tokį svarbių Lietuvai objektų statybų pradžios akcentą suteikia valstybės ar miesto vadovai. Šį kartą simbolinę laiko kapsulę, stebint Vilniaus miesto merui Remigijui Šimašiui, statybininkams ir kitiems svečiams, įkasė Viktoras ir Danguolė Butkai, MMC steigėjai ir mecenatai. Pastarieji nuosavomis lėšomis finansuoja šio objekto statybą, kurio vertė daugiau kaip 10 milijonų eurų. Jį projektavo tarptautinė architektų įmonė „Studio Libeskind“ (JAV) ir Lietuvos architektų komanda „Do architects“. MMC mecenatai – Viktoro ir Danguolės šeima meno skliaudai skirti pastato idėjai puoselejā nuo 2009 metų. Tada jie įkūrė VŠĮ „Modernaus meno centras“, kuris veikia kaip „muziejus be sienų“. Šios viešosios įstaigos veiklos tikslas pateiktivilniečiams ir jos veicėiams sat-virus kultūrinius projektus: „Literatų gatvė“, „Vilniaus kalbančios skulptūros“, „Keiliaujantis muziejus“. Leidžia meno edukacijais kurtis leidinius, nuosekliai kaupiamą Lietuvos nuo 1960 metų iki šių dienų meno kūrinių kolekcija būsimai eksponuojamai MMC. Šiuo metu joje yra daugiau kaip 4300 tapybos, grafikos, fotografių, skulptūros Lietuvos ir užsienyje pripažintų menininkų kūrinių. Jų vertė apie 6 milijonai eurų. Tai dar pa-pildomas mecenatų svarus įnašas į Modernaus meno centro erdvės užpildymą.

Viktoras Butkus – chemikas, profesorius, habilituotas mokslo daktaras. 1995 metais įkūrė įmonę UAB „Fermentas“, buvo šios bendrovės valdybos pirmininkas, generalinis direktorius. 2010 metais bendrovę „Fermentas“ perleido JAV mokslinių technologijų milžinei „Thermo Fisher Scientific“. Dalį gautų pajamų šeima skyrė Modernaus meno centro Vilniuje projektavimo, statybos ir meno kūrinių komplektavimui. Viktoro Butkaus biografijoje gimimo vieta nurodyta Krasnojarsko miestas, Rusija, 1954 metų sausio 7 diena. Nuo šios datos atvertus atgal laiko puslapius, aiškėja jo gimimo aplinkybės šiame Sibiro mieste ir toliau gilinantį įpraeitį – galimai paveldėtos moralinės vertybės. Profesoriaus, habilituoto mokslo daktaro, chemiko seneliai Ona ir Petras Butkai buvo tarpukario Ne-prilausomos Lietuvos patriotai, šventejai. Pažangūs Vaidulonių kaimo ūkininkai Šeduvoje apylinkėse.

Petras Butkus (1890–1947) gimė Vaidulonių kaime, Šeduvo valsčiaus Panevėžio apskrities ūkininkų šeimoje. Igi-jęs vidurinį išsilavinimą Šeduvoje viduri-neje mokykloje Petras Butkus, dar ūkininkaudamas savo ūkyje, įsijungė į aktyvią visuomenenę veiklą. Nuo 1905 metų jo straipsnius spausdino „Vilniaus žinios“, „Lietuvos ūkininkas“, „Šaltinis“, „Viltis“. 1909–1911 metais buvo Šeduvo Blaivijos draugijos pirmininkas, 1912–1916 metais Šeduvo Žemės ūkio draugijos pirmininkas, taip pat

Pavasarinių draugijos, Šeduvo parapijos, smulkaus kredito draugijos pirmininku. 1923 metais su Lietuvos savivaldybių atstovais dalyvavo Švedijos Geteburgo miesto įkūrimo 300 metų minėjimo proga surengtoje žemės ūkio parodoje, aplankė vietinius ūkininkus, susipažino su žemės ūkio produktų perdibimo pramone. Sugrįžus iš Švedijos, Petro Butkaus visuomeninės veiklos ribos išsiplėtė. Apie Švedijos ūkininkų patyrimą pasidalijo jo paruoštoje ir išleistoje brošiūroje „Ekskursija į Švediją“, susitikimuose su Lietuvos ūkininkais. Dalyvavo steigiant Žemės ūkio rūmus, nuo 1935 metų buvo valdybos narys, Pieno perdibimo bendrovės valdybos narys. 1926–1927 metais Trečiojo Seimo atstovas. P. Butkus 1929 metais tapo Panevėžio apskrities tarybos pirmininku. Jo pastangomis su grupe vietinių ūkininkų Šeduvoje 1937 metais buvo pastatytas moderni pieninė, kuriai įrengimus sumontavo Danijos specia-listai. Sviestas keliavo į Angliją.

1945 metų vasarą Petras Butkus buvo areštuotas ir išsiųstas į Belomo- ro kanalo statybą Rusijoje. Sugrįžo 1946 metais palieges. Kunigas P. Rauda prisimena: „Išgirdės, kad iš lagerio paleistas P. Butkus, nuėjau jo aplankytī. Jis visai išsekės ir iš lovos nelipo... Visa apskritis pažinojo Petrą Butkų, kaip nuostabų žmogų“. Mirė 1947 metais, palaidotas Šeduvo kapinėse.

Ona Butkienė (Marcinkevičiūtė) (1900–1983), baigusi vidurinę mokyklą, dirbo mokytoja Šeduvo progimnazijoje, vėliau buvo šios progimnazijos direktore. 1931 metais ji įšlaikė aukštojo mokslo valstybinius egzaminus ir tapo viena iš nedaugelio šiame krašte diplomuotų pedagogių.

1940–1941 mokslo metų pradžioje Ona Butkienė buvo atleista iš direktorės pareigų ir išsiusta į Radviliškio progimnaziją lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja. 1941 metais, pasikeitus okupantams, Ona Butkienė sugrįžo į Šeduvo gimnaziją direktorės pareigoms. Prasidėjus antrajai sovietų okupacijos bangai, 1945 metais ji iš direktorės pareigų vėl buvo atleista.

Saugumo veiksmai Onos Butkienės atžvilgiu neapsiribojo. Buvo išvaryta su visa šeima iš nuosavo namo Šeduvoje, o Jame buvo įkurta ambulatorija. O. Butkienės ir mokytojos J. Blažienės šeimas priglaudė kanauninkas Mykolas Karosas. 1948 metų gegužės 22 dieną Ona Butkienė su sūnumi Vytautu, paauglėmis dukromis Aldona ir Julija buvo ištrenta į Krasnojarsko krašto Partizansko rajono Kojos gyvenvietę. Jauniausiai dukrai Danguolei tremties išvengti pavyko – jos tremties dieną nebuvó namuose. Danguolei teko kurti legendą apie savo praeitį, siekiant aukštojo mokslo Kauno politechnikos institute. Danguolė Butkutė-Skrudienė gyvena Kaune.

Likimas taip sudėliojo įvykius, kad mano šeima tuo pačiu traukinio sąstuatu iš Šeduvo geležinkelio stoties buvo atgabenta į tą pačią Sibiro gyvenvietę. Su O. Butkienės šeima čia teko artimai susipažinti. Jos sūnus Vytautas buvo mano vienmetis, ir mūsų abiejų gyvenime buvo daug bendro. Ona Butkienė, atsidūrusi su trimis atžalomis nei-

Iš kairės: Danguolė Butkutė-Skrudienė, prof. Viktoras Butkus, sūnus Vytautas, žmona Danguolė, mama Nijolė Babiliiūtė-Dovydienė

prastoje aplinkoje, kai kiekviena diena tremtiniamas buvo nepertraukiamas dvasinės ir fizinės stiprybės išbandymas, išliko Mokytoja. Užgrūdinta dar Šeduvoje, prasidėjus pirmai okupacijai 1940 metais, tremtyje ji liko ori, nepalūžo. Jos bandymas įsidarbinti valytoja vietinėje septynmetėje mokykloje, sulaukė griežto neigiamo atsakymo. Visi tremtiniai nuo 16 metų amžiaus, kai fizinėjė, buvo skirti taigoje medienos gamybai. Toks valdžios nuosprendis nebuvo išlapintas: ši sprendimą visi turėjo patvirtinti savo parašu.

Ona Butkienė matė vienintelę išeiti iš šios aklavietės – mokyklinio amžiūs jaunimui siekti mokslo. Save paaukojusi skurdžiam gyvenimui, sūnų Vytautą ir abi dukras siuntė baigti vidurinę mokyklą, nors Vytauto bendraamžiai plušėjo miško darbuose ir šeimai atnešdavo nors menkus rublius. Vietinė komendantūra, skirta tremtiniių priežiūrai, nepalankiai žūrėjo į jaunimo mokslo vidurinėje mokykloje, bet griežto draudimo nebuvó. Kitas požiūris buvo, kada tremtiniai, gavę brandos atestatus, panoro išvykti į Krasnojarsko miestą tolimesniams mokslui. Galiojo tvarka, kad tremtiniamas be komendanto leidimo negalima išvykti už jų registracijos vietovės (kaimo, miesto ribos). Komendantūra tokius leidimus tolimesniams mokslui nuolat vilkino. Šių eilucių autoriui antrais laukimo metais leidimas išvykti buvo gautas prasidėjus eiliniams mokslo metams – rugsėjo 14 dieną. Tik dėka geranoriško Krasnojarsko miško technikos technikum vadovų požiūrio pavyko užimti savo vietą klasėje.

Iš Kojos gyvenvietės tremtiniių įgyti konkrečios specialybės pirmieji išvyko Vytautas Butkus ir Vytautas Puodžiūnas. Vytautas Butkus buvo veržlus mokslui, visada, net esant sunkumams, išlikdavo pakilius nuotaikos. Jis mokėsi Krasnojarsko kalnų technikume ir siekė statybininko specialybės. Su bendramoksle Nijole Babiliiūtė sukūrė šeimą ir gyveno technikumo bendrabutyje. Ten 1954 metų pradžioje susilaukė pirmagimio – sūnaus Viktoro.

Tų pačių metų pavasarį bendrabučio budėtoja mane pakvietė prie telefono. Vytauto Butkaus žmona Nijolė pranešė skaudžią žinią: Vytautas kelyje į Kojos gyvenvietę staiga mirė. Vie-

tinis gyventojas, aptikęs prie upelio gulintį jaunuoli, atskubėjo į vietinį medicinos punktą, kuriame felceriu dirbo tremtinys Zenonas Gailiušis, ištremtas 1948 metais iš Kauno medicinos instituto. Z. Gailiušis Vytautą Butkų pažinojo, bet padėti galimybės neturėjo.

Ona Butkienė iš tremties į Kauną sugrįžo 1957 metais tik su dukterimi Julija, tapusia Berkertiene ir dirbusia projektavimo institute. Aldona Krasnojarske, baigusi Miško technikos institutą, dirbo šiame mieste Sibiro miško tyrimo institute moksline bendradarbe. Savo gyvenimą susiejo su ukrainiečiu Liachovskiu.

Petro ir Onos Butkų gyvenimas ir veikla paliko aukštą įvertinimą jų amžininkų prisiminimuose. Vienas iš jų: Vaidulonių kaimo gyventoja Aldona Gvaldaitė apie savo kaimynus Butkus savo rašinyje mini geranorišką to kaimo šviesuolio Petro Butkaus ir jo žmonos, ilgametės Šeduvo gimnazijos direktorės, Onos Butkienės paramą ir įtaką kaimui ir kaimynams. Nors jie turėjo svarbių darbų ir pareigų ne tik Šeduvo valsčiuje, bet ir Panevėžio apskrities savivaldybėje, daug prisidėjo keliant Vaidulonių kaimo ekonomiką bei kultūrą, rūpinosi jaunosios kartos švietimu.

Vytauto Butkaus žmonos Nijolės šeimai antros sovietinės okupacijos valdžia nebuvó nusiteikusi suteikti ramaus gyvenimo. Jos tėvas Vilniaus savivaldybės tarnautojas Juozas Babilius 1944 metų lapkričio 2 dieną buvo areštuotas. Karo tribunolas jam skyrė 10 metų lagerio. 1954 metais, atlikęs bausmę, privalejo vykti į Krasnojarsko kraštoto Mansko rajono Orešoje kaimą, kur nuo 1948 metais tremtyje gyveno jo šeima: žmona Ona su dukromis Nijole ir Eidvile. Šeima iš tremties sugrįžo 1956 metais, tarp jų Nijolė su sūnumi Viktoru. Lietuvoje Nijolė, dabar Dovydienė, baigė Kauno politechnikos institutą, dirbo projektavimo įmonėje. Iveykdama įvairius sunkumus, stengėsi, sudaryti sąlygas sūnaus Viktoro mokslui. Mokytoja savo mirties valandą galėjo didžiuotis anūko Viktoro Butkaus pasiekimais moksle. 1982 metais Maskvos Bioorganinės chemijos institute jis jau buvo įgijęs mokslo daktaro laipsnį.

Vytautas GULIOKAS

Pasivaikščiojimas Jakutsko gatvėmis

Pabaiga.

Pradžia Nr. 27 (1241)

Visa, kas senovės žmogui nesuprantama, buvo aiškinama pačiu lengviausiu būdu – burtų ir dvasių pagalba. Jakutų tautoje toks visa žinantis, visas dvasias ir kitas nežinomas jėgas valdanties žmogus buvo šamanas. Jis buvo gydytojas, kai kas apsirgavo, jis buvo teisėjas, jei kas susivaidyavo, jis buvo tautos tradicijų ir papročių saugotojas, jau nosios kartos auklėjimui taip pat turėjo nemažos reikšmės. Šamano įtaka liaudžiai, juo pasitikėjimas buvo labai didelis. Net tuo laiku, kai gyvenau Jakutijoje, sutikau žmonių, tikincią šamano galia. Gyvendamas ant Janos krantų, buvau artimai susipažinęs, net ir susidraugavęs su vienu jakutu, daugiau išprususiu už visus kitus, raštingu žmogumi, turinčiu jakutų pasitikėjimą, Vasilijumi Gavrilovu. Jis ilgą laiką buvo jakutų žuvinkystės kolūkio „Za rodinu“ pirmininkas. Su šiuo žmogumi labai daug kalbėjau žvairiaisiais klausimais, tarp kitų ir apie šamanus, kaip jie šoka, buria, gydo. Jis papasakojo vieną atsitikimą.

Jis skubėdamas valgęs žuvį su stambiomis ašakomis ir bevalgant viena ašaka įstrigusi jam į gerklę. Griebėsi ir šiokių, ir tokų priemonių – ašakos išimti nepavyko. I pagalbą pasikvietė šamaną. Šamano atliko ritualinių šokį apie ligonį, aprūkė jį dūmais ir murmėdamas émė šaukti ašaką išeiti į paviršių. Ašaka pakluslo šamano žodžiams, išlindo smaigaliu į kaklo paviršių ir liko šamanui suimiti ją už smaigilio ir ištrauktį. Aš suabejojau tokio gydymo pasiekimui ir pertraukiau kalbėtoją:

– To negali būti! Šamanas galėjo dūmais apsvaiginės kokiui nors kitu būdu ištraukti kaulą, o jums pasirodė, kad jis žodžiais iššaukė išlišti ašaką į paviršių.

– Kazimir Ivanovič, – susijaudinęs émė kalbėti mano draugas Vasilijus Gavrilovas, – jei nenori su manim susipykti, tai daugiau taip nekalbék.

Zinojau, jog būdai ir užsispurusių charakterį, todėl nutraukiau pokalbjį šia tema, kad neiširtų mūsų draugystę. Žodžiu, dėl draugystės, paaukojau teisybę.

Mano gyvenimo metu Jakutijoje šamanas dar buvo gyvas žmonių atminyje, bet savo akimis neteko jo matyti.

Muziejuje pamačiau tikro šamano figūrą, aprengtą apeigų drabužiais, su visais burtininko atributais, ant pečių apsiaustą plačiu kailiniu apsiaustu (plaukais į viršų), nusagstyti žvairiomis skardos plokšteliemis, žvairaus metalo ir žvairaus dydžio bei formos. Skarde-

lės prikabintos laisvai, turbūt tam, kad šokant barškėtų ir keltų didesnį išpuštį. Ant galvos kailinė kepurė ir, kaip ir visi jakutų drabužiai, kailiu į viršų, papuošta odos diržais. Veidas nudažytas juodai ir raudonai. Rankose laiko būgnelį, kuriuo šokdamas muša į taktą. Būgnelis taip pat apkabinėtas barškučiais ir blizgučiais. Prie kojų molinis puodas, matyt, į šį puodą deda žarijas su žolėmis ir atlieka aprūkymą būrimo metu. Nenoromis šis eksponatas patraukia ilgiau pastovėti ties juo ir susimastyti, kokį jis vaidmenį atliko tautos kultūros eigoje. Jis buvo užvaldės liaudies vaizduotę, kėlė žmonėms baimę ir pagarbą. Nuo jo įtakos dar ir šiandien ne visi išsilaisvinę.

Tarp daugelio muziejaus eksponatų lankytocio akių patraukia stambaus tigro iškamša. Dar nebuvau lankęs muziejuje ir nežinojau, ar kada ten pateksiu, o gal visai nepateksiu, bet šio tigro istoriją jau žinojau.

Ant kairiojo Janos kranto, už kokių 120 kilometrų nuo jos žiočių buvo jakutų kaimelis Tugutachas. Kai 1942 metais atvežė tremtinius, čia apgyvendino keletą šeimų ir išvarė žvejoti silkių neršto metu. Žiemą nebuvo kur žvejoti, tai išvarė kirsti karčių ir vežti ant upės kranto. Tažiemą karčių vežioti buvau pasiūstas ir aš su žmona. Tai buvo arklių darbas, bet mes buvome apsipratę su viskuo. Žmones laikyti vietoje arklio dar ir geriau apsimoka. Arklius reikia šerti, girdyti, valyti, kinkyti – jiems ant rogių sukrauti kartis, o nuvežus iškrauti. Kada žmogus pakinkytas vietoje arklio, viso šio papildomo darbo nereikia – žmogus pats atlėka šį darbą. Todėl taip daug žmonių dirbo arklio darbą.

Vietos gyventojams ir mums, tremtiniam, išsipirkti maisto davinį buvo įsteigta parduotuvė. Jos pardavėju buvo Machnačevkis. Matyt, lenko tremtinio ir jakutės sūnelis. Jis apie savo kilmę nieko nepasakojo. Save laikė jakutu, tik jo pavardė ir veidas rodė, kad tai negrynas jakutas, bet šiaip stiprus ir protingas vyras. Nors tą žiemą jis minėjo savo 60 metų sukaktį, bet tai nekliudė atšvesti ir savo duktters krikštynas. Kol arčiau jo nepažinojau, jis atrodė keistokas. Būdavo, suvažiuos jakutai iš tundros į krautuvę miltų ar arbatžolių pirkti. Laukia. Ilgai laukia. Pardavėjas nepasirodo. Pagaliau į krautuvę įėjina Machnačevkis. Jis šiandien blogai nusiteikęs. Savo pyktį išlieja ant jakutų. Vos tik spėjo peržengti per slenkstį ir jau pradeda:

– Jūs šioki, jūs tokis, jūs anoki, jūs tinginiai, jūs nedorėliai, jūs valkatos, – dar daug visokių pavadinimų suranda ir pagaliau pasako: – Šiandien jūs nieko negausite, važiuokite namo. Šiandien pardavinėsi tik „niučėm“. Jie šiandien dirbo, darbštūs žmonės, išvežti iš savo gimtujų namų, našlaičiai, – dar daug ko prikalkba.

Jakutai paklauso, paklauso, kažką tarp savęs paniurna ir po vieną, po vieną visi aplieidžia parduotuvę, pasikinko elnius ir išvažiuoja. Kitą kartą tokis pamokslas mums, „niučėm“, viską parodavo tik jakutams, o mums – snipšt. Bet nueik užvalandos ar dviejų, – jo nuotaika kita ir pirk kiek gali. Po kiek laiko apsipratome su jo keistenybėmis, ir jis mus émė laikyti žmonėmis, net gailėtis mūsų likimo. Vakarais ateidavo į jurtą „pakapsékat“ (pasikalbėti). Kalbédavo gyvai, pasakodavo vaizdžiai. Dažnai pasakojimą pajavairindavo daina arba giesme. Balsą turėjo gražų. Sakési, kad Jakutsko dainavęs bažnytiname chore. Kai matydavome, kad jo gera nuotaika, paprašydvavome padainuoti. Jis dainuodavo, o mes klausydavome. Iš jo ir sužinojau tigro istoriją.

1905 metų rusų-japonų karas perėjo per Mandžiūrijos stepes ir išvaikė žvėris. Išgąsdinti žvėrys metėsi kas kur. Vienas tigras atklydo į Pietų Jakutiją. Jakutams tai buvo nežinomas žvėris ir labai išgasdino. Išisukęs į bandą lengvai užmušdavo karvę, o mažesnius gyvulius gaudė kaip katė peles. Ilgai kėlė baimę šis nematytas žvėris, daug baisesnis už mešką, kol pagaliau žmonės ryžosi į sumedžioti. Susirinko kelių kaimų vyrai, ginkluoti kas ką turėjo: lankais, ietimis, kirviais, šautuvas... Tigrai apsupo dideliu ratu, kurį vis mažino, ir priartėjė tokiu atstumu, kad galėjo pasiekti žvėrių, pradėjo puolimą. Ne taip lengva buvo tigrų nugalėti. Žuvo keletas žmonių, bet žuvo ir tigras. Darbar jau neatsimenu, kieno rūpesčiu žvėris buvo atgabentas į Jakutską, padaryta iškamša ir eksponuojama muziejuje. Ten pat yra prikalta lentelė su tigro žūties istorija ir kovoje pasižymėjusias vyrais.

Be visų kitų muziejaus brangenybių, gal pačios brangiausios dvi: Jakutijos žvérių kailių ir metalų bei mineralų kolekcijos. Surinkti kailiai visų matytų ir nematyti žvérių, girdėti ir negirdėti vardų. Taip pat metalų ir mineralų kolekcija savo turtingumu stebina lankytoją.

Dėmesio!

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajunga ruošiasi išleisti rašytojo Stanislovo Abromavičiaus knygą „Vaikystė Sibiro toliuose“, parengtą pagal jau išleistas tris „Tremties vaikų“ knygas ir skirtą 4–6 klasių moksleiviams. Istorijos parašytos vaikams priimtina forma – per nutikimus, išgyventus žvykius, blogio ir gėrio supratimą. Jose pasakojama lietuvių tremties į Sibirą istorija, mokoma pagarbos tévynei ir meilės lietuvių kalbai ir gimtajam kraštui.

Knygos bus dovanojamos visoms Lietuvos mokykloms.

Kreipiamės į mūsų skaitytojus ir geros valios žmones prašydamis paramos planuojamai išleisti knygai. Ir toliau renkamos aukos „Tremties vaikai. Ketvirtajai knygai“. Aukojamas lėšas perveskite į DNB banke esančią Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos paramos sąskaitą Nr. LT86 4010 0425 0156 6754. Paskirties langelyje nurodykite, kuriai knygai aukojate.

Aukotojų pavardės bus spausdinamos „Tremtinyje“ ir knygoje aukotojų sąraše. Kiekvienam aukotojui bus padovanota po knygą.

Ačiū už jūsų gerumą.

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbuliene

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.
Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:
1 mėn. – 2,45, 3 mėn. – 7,34 Eur.

2017 m. liepos 28 d.

Tremtinys

Nr. 28 (1242)

7

Laisvės kovų dalyvės Vitalijos Kraujelytės-Telksnienės (1930–2016) gyvenimo akimirkos

Mano vaikystė

Gimiai 1930 metų liepos 19 dieną Utenos apskrityje, Alančios valsčiuje, Skudutiškio parapijoje, Kaniūkų kaime. Šeimoje gimiai trečia, už mane vyresnė buvo sesuo Ona ir brolis Antanas. Tėveliai Steponas Kraujelis ir mama Anelė Pagalytė-Kraujelienė tuo metu gyveno pasiturimai, žemės turėjo apie 25 ha, samdydavo berną, mergą ir piemenį. Kiek prisimenu, trosbesių buvo nemažai, didelis sodas, laikydavo daug galvijų. Viša ūki tvarė tėcio mama Natalija Kraujelienė ir tėtis. Senelis jaunas žuvo, pasibaidžius arkliui pakliuovo po ratais. Tuomet tėciui buvo tik 11 metų ir jis jau turėjo ūkininkauti. Jaunesnį tėcio broli Praną išleido mokytis kunigu. Tiksliai neprisimenu, kiek jis ten moko... Pabėgo iš seminarijos ir apsivedė. Taigi abu broliai gyveno su šeimomis kartu su močiute. Mes jau buvome penki vaikai, buvo labai smagu. Vašarą piemeniui padėdavom karves ganyti. Per karščius gindavom karvutes prie Vastapų ežero. Jos puldavo į vandenį atsigerti, o aš šaukdavau, kad karvutės skėsta. Dar prisimenu, kaip mama rudenį žadindavo mus anksti ryte, kad surinktume sode nukritusius obuolius ir kriausės. Pintines pri-rinkdavome, o parnešt nepajedavome...

Gerai prisimenu, kaip rudenį atvažiuodavo pirkliai, dažniausiai tai buvo žydi. Mes, vaikai, jų laukdavome. Jie atveždavo riestainių, saldainių. Supirkdavo jie grūdus, bulves, galvijus, paukščius, daržoves, vaisius. Kai kada ir nakvodavo. Tėtis su žydais pirkliais gerai sutardavo, jam atveždavo reikalingas ūkiui prekes, nereikėdavo pačiam į turę važiuoti, nes nebuvu ir laisvalaiko. Omumslabai patikdavo, kai žydi melsdavosi – užsidėdavo tokį ragą, tai mums, vaikams, buvo didelė pramoga, bet močiutė uždarydavo mus į kamarą, kad netrukdytume į viens melstis.

Tiksliai neprisimenu, kokiais metais, nes dar buvau maža, močiutė ištekėjo už kaimynonašlio Antano Karvelio. Tuomet ūki pasidalijo į tris dalis: tėciui, dėdei Pranui ir močiutei.

Tėtis dar turėjo ir sesę Oną, kuri ištekėjo už žymiai vyresnio „amerikono“ emigrantą Pinkevičiaus, kuris ją išsivežė į Ameriką. Mes, vaikai, jos nematėm, nes viskas vyko iki mums gimsiant, liko tik nuotraukos.

1937 metais žmonės iš kaimo kėlėsi į vrienkiemius, bet ten mažiau žemės davė, nes ji buvo derlingesnė. Vėliau tėtis galiėjosi, kad nepasiliko kaime. Man tada buvo 7 metai.

1932 metais gimė dvynukai Alfonsas ir Konstancija. Gimė neišešioti, mirė net mėnesio neišgyvenę. 1934 metais gimė broliukas Bronius. Buvo gabus, mokėsi penketais, labai gražiai dainavo, gerai piešė, kopijuodamas paveikslėlius, iš molio lipdydavo miestus. Gaila, nebuvome lemta jam gyventi, mirė 1944 metais nuo difterito. Tokio pat amžiaus mirė ir kaimynų mergaitė. Aš taip pats išgau, bet man dar nebuvome lemta mirti. Labai gaila buvo broliuko, verkiai ir prašiau Dievulio, kad ir mane paimtu. Tai buvo didžiulė netektis mūsų šeimai. Po to dar gimė keturios sesutės: Anelė (1936–2014), Bronė (1938 metais), Janina (1943 metais) ir jauniausioji – Stefanija (1945–2016). Tada Lietuva jau buvo sovietų okupuota.

I mokyklą mane tėveliai išleido devynerių, aš jau namuojuose buvau daug pramokusi: pukiai skaičiau knygas, rašiau be klaidų. Matematikos mane mokė brolis Antanas. Tai buvo mano pirmas mokytojas. Mokykloje nebuvome ką veikti, man viskas buvo aišku, ką mokytoja pasakoja. Buvau mokytojos padėjėja: ko vaikai nesuprasdavo, aš turėdavau paaškinti. Penketais baigiai Kaniūkų pradinę mokyklą. Vienintelį kartą buvau nubausta, bet ir tuomet ne aš buvau kalta, o mano vyresnijoje sesutė Ona. Ji tada mokėsi ketvirtroje klasėje, o man buvo pirmoji diena mokykloje. Pertraukos metu ketvirtokės žaidė kamuoliu ir pro atvirą langą įmetė jį į klasę. Klasėje sėdėjo mokytoja ir buvo užsirakinusi duris, kad vaikai netrukdytų.

Sesuo liepė man įlipti pro atidarytą langą ir išmesti kamuoli, taip aš ir padariau. Išokau į klasę, žiūriu – prie staliuko sėdi mokytoja ir tikrina

mokinį sąsiuvinius. Atsigrežžusi į mane sušuko: „Iš kampą!“ Visa drebėdama atsistojau į kampą. Mokytoja pakvietė mokinius į klasę, parodė į mane, paaškino jiems, kad šokinėju pro langą, ir paklausė, ką su manim daryti. Mokiniai pašiūlė nukryžiuoti, prikalti prie sienos. Aš pagalvojau, kaip čia man greičiau numirti, kad nespėtų nukryžiuoti. Ėmiau klykti, net mokytoja išsigando. Pasodino mane į suolą, liepė apsisiraminti ir ši kartą atleido. Tai buvo pirmas ir paskutinis balsus mokykloje nutikęs įvykis. Ir šiandien prisimenu tos mokytojos vardą ir pavardę. Tai buvo vokiečių kilmės moteris Jadyga Habermasaitė. Kai sovietai okupavo Lietuvą, ji dinga. Po to įvykio ilgai naktinių klykdavau pro miegus, matydvau, kaip mane kala prie sienos. Sesuo Ona uždraudė apie tai pasakoti mamai. Mama mane girdė žolelėm, o sesuo aiškino, kad tai nuo per didelio knygų skaitymo.

Mokykloje rytais prieš pamokas kalbėdavom maldą. Ant sienos kabojo šventas paveikslas ir kryžius. Vieną rytą žiūrim – vietoj švento paveiksllo pakabintas kitas. Jame pažiūrotas balsus senis su juodais ūsais. Ir kryželio nebéra... Išsigandę susirinkom, o mokytoja pasakė, kad maldos nekalbėsim, dainuosim „internacinalą“. Išdalijo visiems po lapą, liepė išmokti ir nuo rytdienos vietoj maldos dainuosim naują kūrinį. Mano balsas buvo neblogas, šventas giesmes aš vedavau, o šitos, sakau, aš nedainuosiu. Mokytoja paklausė kodėl? Atsakiau, kad man tas dėdė nepatinka... Mokytoja pagrasė pirštu. Kur dingsi, dainavom. Rėkdavom visi vienu balsu, balsu buvo klausytis.

Kartą atėjo į klasę mūsų kaimo komjaunuolis Kairys, vardo neprisimenu, ir pradėjo aiškinti, kad vyresnių klasių vai-kams reikia išsirašyti į pionierius, o mums, mažesniems, į spaliukus. Pažadėjo visiems raudonus kaklaraiščius, „garbingą“ Stalino anūkų pavadinimą. Aš laiminga parbėgau iš mokyklos, pranešiau mamai, kad rytoj jau būsiu spaliukė – Stalino anūkė. Močiutė sako: „O kaip gi aš?“ Sakau: „Kaip

buvai močiutė, taip ir būsi“. Vakare tėtė parėjo iš lauko darbų. Mama sako: „Mūsų Vitutė į partiją rytoj ruošiasi užsirašyti“. Tėtė parodė diržą: „Matai – pabandyk...“ Labai išsigandau, niekas manęs nemusė diržu. Iš viso nebuvau ragavusi „beržinės košės“. Puoliau ant kelių prieš tėtį, sakau, tikrai nebūsiu spaliuke, tik nebausk manęs.

Tėtė pavalgė vakarienę ir dingo niekam nieko nesakes. Mama liepė mums pasimelsti ir eiti miegoti, o pati nesiruošia gult, laukia... Tėtė parėjo, mama klausia: „Kur taip ilgai buvai?“ Sako: „Pas Kairį, pasakiau, kad mano vaikų į jokias partijas rašytis neagituotų, kai savo turėsi, galėsi kaip norėsi elgtis, mano vaikų neliesk...“ Mama bijojo, kad tėcio už tai nekištų į kalėjimą. Bet nieko, tą kartą nutylėjo, o kai prasidėjo karas, Kairys bėgo į Rusiją. Vokiečių lektuvai visą ešeloną subombardavo, žuvo jis su tėvais ir sesute, ten daug lietuvių žuvo, kurie bėgo į Rusiją. I mokyklą daugiau tokie „draugai“ neatėjo. Prasidėjo karas.

Paauglystė. Karas

1941 metais ruošiausi Pirmajai Komunijai, vaikščiojom į Skudutiškį. Klebonas Čelkus mus mokė, labai gražiai ruošė, buvo surikiavęs porom. Aš, kaip pirmūnė, turėjau garbės stovėti pirmiau Irute Lauciūte, policininko ir mokytojos dukterimi. Mes abu buvome gabiausios ir geros draugės. Mane parsivedavo namo, jos mama pavaišindavo. Laukiau tos šventės!

Pagaliausulaukiau. Mamapaušė nauja suknelė. Nuėjome į Skudutiškį, stovime ant šventoriaus. Kažkas ne taip, žmonės nusimine, šnabždasi, mano Irutės niekur nesimato. Man nepažiūrasta moteriškė mama kažką pasakė. Mama paėmė mane už rankos ir vedasi į bažnyčią. Klausiu, kur Irutė. Mama sako: „Ji neateis, juos išvėžė į Sibirą“. Nepajautau, kaip pravirkau.

Klebonas skubotai atliko savo pareigas, matėsi, kad labai liūdnas, pasimetęs... Žmonės verkė, éjo keliais apie bažnyčią ir kalbėjo rožinių. Mamos prašiau, kad mane dar paliktu, noriu dar pasimelst. Mama sutiko. Tris kartus apéjau nuogais keliais apie bažnyčią, kalbėda-

ma rožinį, prašiau Dievulį, kad Irutė su broliuku ištėveliai sveiki gržtų namo. O kad po 10 metų aš išgau išvažiuosiu tais pačiais keliais, ir sapne nesapnavau.

(Po daugelio metų iš Antoninos Garmutės knygos sužinojau, kad Laucius nuvežė prie Laptevų jūros. Tėvą iš karto atskyre – mirė lageryje. Mama, gelbėdama nuobodovaikus, taip pat anksti mirė. Tada vaikus paėmė į vaikų namus, o koks jų tolimesnis likimas – nežinia.)

Labai skaudėjo kojas, prisvariavau akmenukų. Mama krapštė, raišiojo, gydė alijošiumi ir barė, kad neaprištais kelias šliaužiojau po žyvrą, o aš vis meldžiaus... ir laukiau Irutės.

Nuo tos dienos okupantų pradėjau baisiai nekėsti. Vyko karas. Vienus išvijo, kiti (vokiečiai) atėjo. Viskas buvo pakentėjama, kol nepradėjo šaudyti žydu. Pamenu, tėtis rudeni, turbūt 1943 metais, vežė į Utėnai prievoles: grūdus, bulves, ir pamatė, kaip žydus varo. Pažistami žydati, pamatė tėtę, šaukė: „Kraujeli, paimk mano vaikelį“. Tėtis sako: „Kaip aš galiu paimti, stovi, atstatę šautuvus...“ Tėtis ir vakarienės nevalgė, sėdėjo galvą rankomis išsiėmęs: „Kasžino, žydis iššaudys, tada gal ir mūs eilė...“ Mes taip išsigandom, kad beveik visą naktį nemiegjom. Kitą dieną vėl tėtis važiavo, bulves vežė. Mama paruošė maisto, idėjo, kad perduotu nors žydų vaikams.

Nuo tada ir vokiečių pradėjom nebekėsti. Sakydavom: vienas raudonas kaip šėtonas, kitas rudas kaip šuo.

1944 metais pries šv. Kalėdas vokiečiai paskelbė arklių mobilizaciją. Mūsų arklys buvo gražus. Tėtis nesuprato, kad tokio negalima rodyti, reikėjo pasiskolinti kokį kuiną... Čiupo vokiečiai, likom be arklio. Ir tetos arklių, mamos se-sers, kuri pas mus gyveno, paėmė. Prisimenu, mama ir teta verkė. Parėjo broliukas Bronius iš mokyklos, klausia mama, ko jos verkia. Aš jam paaiškinau. Jis sako: „Tegul žiuri, kad didesnį bédų neatsitiktų, čia dar ne bédą“. Po dviejų savaičių išsipildėjo žodžiai – jis pats mirė nuo difterijos.

(Bus daugiau)
Parengė habil. dr. Janina ŠYVOKIENĖ

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtiniių sąjunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė
Maketavo Ignas NavickasAdresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas, tel. (8 37) 323 204
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com
Įmonės kodas 300032645
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino spausdintuvė UAB „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, Kaunas Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorijabe, baltų dėmių“ remia

2 spaudos lankai
Tiražas 1730 egz.
Kaina
0,61 euroSPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAS

Iš Gintauto Aleknos ekspedicijų po lietuvių tremties vietas

Tęsinys.
Pradžia Nr. 27 (1241)

Kodinskas

Miestas Krasnojarsko krašte įkurtas 1977 metais Bogučianų hidroelektrinės, kuri pradėta statyti 1980 metais, statybos pradžioje, tačiau dėl finansinių problemų elektrinės statyba buvo sustabdyta arba vyko lėtai. Prie baigiamos statyti Bogučianų hidroelektrinės bus užtvindoma Angaros upė. Į užtvindomą zoną patenka 31 gyvenvietė. Dažnai jų – tai buvusios lietuvių tremties vietas, kuriose liko lietuvių tremtiniai kapinės, todėl bendrija „Lemtis“ 2011 metų rugpjūtį mėnesį organizavo ekspediciją į šį rajoną, kurios metu buvo aplankytą bent dalis užliejamų kapinaicių... Kodinsko kapinėse palaidoti Petraitis, Aleksandras Andreas, Nacepenus Bagdonas, Semionas Adomaitis, S. Petruškevičius, Aleksandravičius, Baltais Jevgen.

Koda

Atstumas nuo Kodinsko iki šio kaimo, važiuojant per HE užtvanką, – 32 kilometrai, tačiau per užtvanką galivažiuoti tik rajono administracijos ir statybinių organizacijų transportas. Visi kiti turi keltis keltu, esančiu už kelių kilometrų. Senojo Kodos kaimo, buvusio dešiniajame Angaros krante, jau seniai nėra, visi gyventojai persikelė į Kodinską ar kitas gyvenvietes. Ant Angaros upės kranto dar išlikusios kapinaitės, kuriose palaidoti ir lietuvių tremtiniai. Čia radome apie 20 lietuvių kapelių, septynis stovinčius kryžius. Visi kiti nuvirtę ir supuvę, o gal sudegę kažkada buvusio gaisro metu. Dabar jie visi – giliai po vandeniu.

Boltūrinas

Nuo Kodinsko iki Boltūrino yra 100 kilometrų. Kaime, pasak G. Aleknos, dar likę keli gyventojai, nors prieš keletus metus pradėti iškeldinti. Kaimas buvo įkurtas labai gražioje vietoje, ant Angaros upės kranto. Gyveno apie 1400 žmonių.

Mes aplankėme Boltūrino kapines, vietiniai gyventojai jas vadina senosiomis, nes netoli ese esančiame Novyj Boltūrine taip pat yra kapinės. Jas vadina naujosiomis. Senųjų kapinių jau nėra, likę tik keturi pravoslaviški kapeliai. Kapines perkėlė į Novyj Boltūriną ir Kodinską dar 2002 metais. Boltūrino kapinių vieta patenka įvadinamajai kintamo vandens lygio zonai, todėl dažnai plaunamos kintančio vandens lygio. Apžiūrėjė kapinių vietą, jokių kapų pėdsakų ar kryžių likučių neradome.

Užsukome į Novyj Boltūrino kapines. Mūsų nuostabai, labai gretai pamatėme lietuviškus kryžius, kurių priskaičiavome dyliką. Jie sustatytu į septynias eiles. Tose eilėse vienas kitas kryželis yra ir ne lietuviškas. Kai kurie kryžiai be kryžmių. Už kelių metrų nuo pagrindinės lietuviškų kapų grupės yra dar trys lietuviški kapeliai. Šie kryžiai ir palaikai perkelti iš Kosoj Byko kapinių.

Nedokūra

Nuo Kodinsko iki Nedokūros – 170 kilometrų. Pasak G. Aleknos, prie Angaros upės buvusios Nedokūros nėra, nes gyventojai jau seniai iškelti, likusios

tik suniokotos kapinaitės buvusio kaimo laukymėje. Daug kapų vietiniai gyventojai išsikasė ir išsivežė į kitur (daugiausiai į Novyj Nedokūrą). Dabar buvusių kapų vietoje – gilios duobės ir suversti tvorelių bei paminklų ar kryžių likučiai. Dar neiškastų ir neperkeltų kapų yra apie 20. Mūsų dėmesį patraukė beveik kapinių viduryje apdegės kapas. Dalis medinės tvorelės sudegusi, o kita – stovi. Sudeges medinis katalikiškas kryžius, bet gerai matyti ant žemės gulinti kryžmė ir apatinė vertikaliųjų dalis. Kryžiaus stilus labai panašus į Kežmos rajone statytus lietuviškus kryžius. Ir dar viena keista detalė – deges tik tas kapas... Ar taip nebuvo bandyta sunaikinti lietuvišką kapą, o gal vokišką (čia jų būta taip pat).

Nuo senosios Nedokūros iki Novyj Nedokūros – kokie 5 kilometrai. Ji gerokai aukščiau ir jai užsémimas vandeniui negresia, bet, kai bus užtvindytą Bogučianų HES, ši gyvenvietė bus atkirsta nuo Kodinsko, nes kelias per Kovos upę eina toje vietoje, kuri atsidurs po būsimą „jūrą“. Vietinė valdžia žada pastatyti didelį tiltą, bet sunku tuo patikėti, nes čia sunkiai sprendžiamiai ir paprastesni klausimai.

Novyj Nedokūroje radome gyvenančius du lietuvius. Algirdas Kazimieras Gagilas, Prano, gimęs 1936 metais, attremtas 1948 metais. Tada čia buvo kolūkis ir tik po trejų metų įkurtas miško pramonės ūkis. Gagilų šeimą: tėvą su motina ir penkis vaikus, ištrėmė iš Kretingos rajono Kūlupėnų kaimo, kiti keturi vaikai liko Lietuvoje. Vienas Algirdo brolis palaidotas Tajožnio, motina – Sizajos kaimo kapinaitėse. Algirdas sakė, kad Sizajos kapinaitės sunaišintos ir sulygintos. Jis pats kažkokio kapo ieškojęs, bet neradės. Algirdas turi du sūnūs ir vieną dukterį. Visi jie gyvena tame pačiame Nedokūros kaime.

Kitas lietuvis, gyvenantis Novyj Nedokūroje – Pranas Meškys, Prano, gimęs 1936 metais. Ištremtas 1948 metais iš Kretingos rajono Kūlupėnų kaimo. Šeimoje buvo motina, trys sūnūs ir duktė. Tėvas buvo jau miręs 1942 metais. Broliai ir sesuo grįžo į Lietuvą ir gyvena Klaipedoje. Motina taip pat mirė Lietuvoje.

Irkutsko sritis, Biriusinskas (Sujeticha)

Biriusinskas – nedidelis ir labiausiai į vakarus nutolęs miestas Irkutsko srities Taišeto rajone, netoli Transsibiro magistralės, ant Biriusos upės kranto. Tremties laikais Biriusinskas buvo vadinta Sujeticha. 1897 metais stant Didžiųjų Sibiro geležinkelijų įkurtas atsišakojimo punktas Sujeticha. 1899 metais aplink punktą susiformavo nedidelę gyvenvietę.

Sujetichos gyventojai dirbo prie geležinkelio, žemės ūkyje ir miško pramonėje. Ekonominiam regiono vystymuisi reikėjo daug miško medžiagos, ir Sujetichos apylinkėse prasidėjo miško paruošimodarbai, o 1912 metais kaimė pastatė pirmąją lentpjūvę. Vėliau buvo atidaramos naujos lentpjūvės, paskui sujungtos į vieną kombinatą. Tuo pačiu metu atidarytas vaikų darželis, septynmetė mokykla, pastatytas klubas ir geležinkelio stotis. Prie kombinato įsteigta medinių

Biriusinsko kapinės

Kodos kapinės

cinos punktas ir ligoninės korpusas. 1929 metais pradėjo dirbtį miško pjovimo gamykla. 1930-ųjų viduryje Sujetichai suteiktas darbininkų gyvenvietės statusas. Čia atidarė vidurinę mokyklą. 1933 metais pastatytas klubas ir geležinkelio stotis. 1934 metais Sujetichos kaimas tapo darbininkų gyvenviete.

1947 metais Sujetichoje pradėta statyti hidrolizės gamykla. Tam buvo įkurti statybos-montavimo valdyba, išplėsta tuo laiku veikusi plytų gamykla, pastatytas elektrenė. Kad būsimą įmonė būtų patikimai aprūpinta žaliauromis, padidintas veikiančių lentpjūvių galingumas.

Per 1948–1949 metų trėmimus į Sujetichą buvo atvežti net keli tūkstančiai lietuvių. Tremtiniai prakaitu pastatytas ir hidrolizės fabrikas, kuriame vėliau dirbo kai kurie jo statytojai. Kiti žiemą kirta mišką, dirbo vietinėje lentpjūvėje, vasarą plėsėjo statybose. Moterys daugiausia dirbo plytinėje, po 12 valandų naktinėse pamainose. Žiemos, kaip prisimena tremtiniai, čia būdavo šaltos, iki 50 laipsnių šalčio. Alino sunkus ir ilgas valandas trunkančias darbas, labai stigo maisto.

Plečiantis gamyklos, plėtėsi ir statėsi gyvenvietė. Papildomai atidarytos vidurinė ir pradinė mokyklos, ligoninė, biblioteka, kiti socialiniai-kultūriniai objektai. Padidėjo gyventojų skaičius. 1967 metais Sujetichos darbininkų gyvenvietei suteiktas rajoninio pavaldumo miesto statusas ir gyvenvietė pervardinta į Biriusinską, pagal netoli ese esančios Biriusos upės pavadinimą.

Pasak Biriusinske tebegyvenančios lietuvių Danutės Urbanavičiūtės, giūmusios 1933 metais, 1949-aisiais ištremtos su tėvais ir 3 seserimis, laikui bégant, tremtiniai gyvenimas pagerėjo, kai kurie iš jų pasistatė namukus. Lietuviai rinkdavosi vieni pas kitus, švēsdavo religines šventes, krikštydavovo vaisius. Mirusiuosius laidodavo su bažnytinėmis apeigomis, nes tarp tremtiniai buvo ir kunigų.

Lietuviai, gyvenę didesnėse gyvenvietėse ir dirbę pramonės įmonėse arba kasyklose, mirusiuojų pagerbimui statė metalinius arba betoninius kryžius ir antkapius. Apie tai byloja ant kalvos esančiose didelėse kapinėse iškilę daugiau nei 200 lietuviškų kryžių. Čia daug metalinių ir betoninių antkapinių ir kryžių, kurie, lietuviams prasigyvenus, pakiteitė medinius.

Pasak G. Aleknos, Biriusinsko kapinės – vienos didžiausių lietuvių tremtiniai kapinių visame Sibire. Suskaičiuojama apie 250 lietuviškų kapų. Keliautojo manymu, jei nebus nuversti, masiūvius paminklai Biriusinske dar turėtų stovėti kelis šimtus metų, reikia tik paryškinti paminklų užrašus, iškirsti krūmus. Kapų tvorelių praktiskai nelikę, išskyrus keletą geležinių. Daug palaikų išvežta į Lietuvą.

(Bus daugiau)

Parengė

Birutė ŠNEIDERAITIENĖ

(„Budas.lt“)

Gintauto Aleknos nuotraukos